

Naar een gemeentelijke monumentenlijst?

De Gemeente Waadhoeke heeft geen gemeentelijke monumentenlijst, terwijl dit een belangrijk instrument kan zijn in de bescherming van waardevolle historische objecten.

Er zijn de nodige rijksmonumenten, de binnenstad van Franeker is van rijkswege aangewezen als beschermd stadsgezicht, er worden 'karakteristieke panden' aangewezen en er liggen een structuurvisie en een welstandsnota, waarin klare taal wordt gesproken over de cultuurhistorische waarde van Franeker.

Op de loer

Dat is goed en broodnodig allemaal, maar verminking en sloop blijven op de loer liggen. Des te meer geldt dat voor onroerende zaken, die voor de geschiedenis van Waadhoeke weliswaar van groot historisch belang zijn, maar die niet in - of dicht tegen - de binnenstad van Franeker gelegen zijn. De bedreigingen worden er echter niet minder om en historische gebouwen en andere objecten, maar ook grotere, stedenbouwkundige en infrastructurele eenheden lijken in Waadhoeke niet altijd de bescherming te kunnen krijgen die ze verdienen.

Mogelijkheden

Een gemeentelijke monumentenlijst biedt het gemeentebestuur meer mogelijkheden tot bescherming dan tot nu toe mogelijk is. Zo'n lijst biedt bovendien andere kansen, zoals subsidie die vaak slechts aan de restauratie van geregistreerde monumenten wordt verleend. En niet zelden op voorwaarde dat dan ook de gemeente subsidie geeft.

Daarnaast biedt zo'n lijst mogelijkheden tot bescherming van historische waardevolle objecten buiten de reeds van rijkswege aanwezen monumenten en het beschermd stadsgezicht. Binnen Franeker komen dan diverse objecten en gebieden in de 20^e-eeuwse schil in aanmerking; het overzicht van 'karakteristieke panden' dat wordt opgesteld in het kader van nieuwe of herziene bestemmingsplannen is een goed aanknopingspunt voor het opstellen van een gemeentelijke monumentenlijst, iets waar in de toelichting op dergelijke bestemmingsplannen ook naar wordt verwezen.

Later tijden

Voorlopig worden echter slechts karakteristieke panden van vóór 1940 aangewezen, gebaseerd op het Monumenten Inventarisatie Project (MIP) uit de jaren 1990. Aandacht is ook nodig voor waardevolle zaken uit later tijden, zoals de 'Wederopbouwtijd', terwijl de blik ook gericht kan worden op de 'Post '65-periode', waar onder andere de Erfgoedvereniging Heemschut én de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed reeds mee bezig zijn.

Naast het rijk kan ook de gemeente grotere gebieden aanwijzen als beschermd stads- of dorpsgezicht. Voortschrijdend inzicht kan er toe leiden dat, net als gebouwen uit de 20e eeuw, hele gebieden uit de latere perioden als cultuurhistorisch waardevol aangemerkt worden, zoals bijvoorbeeld het Rode Dorp of het Schalsumerplan.

Van groot belang zijn verder de historische infrastructuur of overblijfselen daarvan. Bij wijze van voorbeeld noemen we de Trekvaart langs de Salverderweg en het Vliet (met de scheepswerf van Draaisma) en de voormalige tramlijn en lokaalspoorlijn, waarvan de tracés in het landschap en daar buiten nog goed herkenbaar zijn (met stationsgebouwen en bruggen). Ook het cultuurhistorisch belang van de oude Rijksstraatweg uit 1842 moet niet onderschat worden.

Nuances

Kortom, de Vrienden van Franeker bepleiten een actievere rol van de gemeente bij het aanwijzen en beschermen van cultuurhistorisch waardevolle zaken en een gemeentelijke monumentenlijst kan daarbij een belangrijke rol spelen.

Tegelijkertijd passen daarbij enige nuances. Het traject om tot een dergelijke lijst te komen is lang en gecompliceerd en kost tijd en energie. Daarbij worden veel karakteristieke panden via bestemmingsplannen al beschermd tegen al te rigoureuze ingrepen en in ieder geval tegen sloop. Monumentenlijsten en overzichten van karakteristieke panden bij bestemmingsplannen zijn daarbij 'objectgericht', waarbij de ruimtelijke samenhang en de bredere context vaak ontbreken. In de praktijk blijkt men zich te beperken tot de tijd vóór 1940, alsof zich daarna geen belangwekkende cultuurhistorische ontwikkelingen meer hebben voorgedaan.

Genuanceerd als we zijn, gaan de Vrienden van Franeker de komende tijd inventariseren op welke wijze het cultuurhistorisch waardevol erfgoed van Franeker (en zo mogelijk de rest van Waadhoeke) een belangrijke rol kan spelen in de leefomgeving van de toekomst. Voor bewoners, bezoekers en bedrijven. Daarbij zal een gemeentelijke monumentenlijst tot de mogelijkheden behoren, maar zeker geen dogma zijn. Zoals bij onze zoektocht naar de Franeker cultuurwaarden en het beschermen daarvan voor de Vrienden in het algemeen geen dogma's gelden...

Max Popma
2019